

Izhaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.
Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori:
2657 S. Lawndale Ave.
Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXVI. Chicago, Ill., torek, 3. januarja (January 3), 1933. STEV.—NUMBER 1

Komentarji k dnevnim dogodkom in vprašanjem

Razširja se kampanja "Buy American." Kupujmo ameriško blago! To bo pomagalo, da se čim prej premaga depresija in vrne prosperiteta. Ceneno tuje vrne prosperiteta. Ceneno tuje vrne prosperiteta. Ceneno tuje vrne prosperiteta.

Kupujmo ameriško blago — s čim? Dvanajst milijonov brezposelnih delavcev nima s čim kupiti. Zakaj niso gospodarje, ki jih je Bog postavil za skrbnike ameriške dežele, toliko patriotični, da bi povedali tem dvanajstim ali trinajstim milijonom brezposelnih delavcev, kje naj vzamejo ameriški denar, da si kupijo ameriškega kruha, ameriške čevlje in "skunar" ameriškega piva?

Zakaj so gospodarje tako nesramni, da se norčujejo iz siromakov?

Zdaj je tehnokracija na dnevnem redu.

Victor A. Olander, tajnik-blagajnik Illinoiske delavske federacije, je tu tudi navdušen za tehnokracijo. Napisal je članek, v katerem pravi, da je Ameriška delavska federacija že pred leti opozarjala, da ameriško gospodarstvo drvi v prepad. Federacija s svojim Greenom in ostalimi nazadnjaki je torej slutila, da pride blagoslovljena tehnokracija, ki reši Ameriko baš pet minut do dvanajstih.

Morda bo tehnokracija tisti bat, ki lopne ameriške uniije, da se zdramijo in pridejo skozi stranska vrata — socialistično gibanje. Vseeno pa, s katere strani se privlečejo.

Čikaški "Daily Times," ki se tudi navdušuje za tehnokracijo, piše, da je ta reč silno enostavna. Samo dve vprašanji sta. Prvo: ali moreta biti dve stvari istočasno na istem mestu? Najstarejša matematična resnica je, da je to nemogoče. Torej je nemogoče, da bi Amerika istočasno absorbirala v polni meri človeško energijo in mehanično energijo. Eno ali drugo.

Drugo vprašanje: kako se naj prosperiteta vrne, če ljudje nimajo dela in zaslužka? Kako se naj dvanajst milijonov brezposelnih delavcev vrne na delo, če ni dela za nje? Dela pa ni, ker teh dvanajst milijonov delavcev — in trideset milijonov bankrotiranih farmerjev — nima denarja, da bi kupili blago, ki leži v skladiščih in bi s tem dali tovarnarjem kapital za novo produkcijo.

"Times" pravi, da bo to dve vprašanji držala v ospredju, in zahtevala pošten odgovor od odgovornih organov. Pravilno! Čas je že, da ti listi postavijo v ospredje važna ekonomska vprašanja, sport in razne plitve senzacije pa naj porinejo v ozadje. Že samo to je kosček revolucije.

Neki članek v Harper's Magazine piše, da je slavna Korporacija za finančno rekonstrukcijo zdajla bankirjem nekaj čez 800 milijonov dolarjev v zadnjih devetih mesecih. Poleg tega je zmetala železniškim in zavarovalnim družbam nekaj čez 600 milijonov dolarjev. Neke železniške družbe je s tem "posojilom" izplačala dividende svojim delničarjem.

Torej brez malega poldrugo milijardo je ta Hooverova korporacija "posodila" bankirjem in železniškim baronom zato, da bodo pogнали produkcijo v tek in brezposelni delavci bodo dobili delo. Saj so res pogнали... Danes je več brezposelnih kot je bilo kdaj prej!

Kaj pa pride, ko bo v federalni blagajni zmanjkalo milijonov za nesolventne banke in za železniške barone, ki jemljejo vladni denar za dividende? Tudi federalna blagajna ima dno in en-

RUSIJA JE ZAKLJUČILA PRVO PETLETKO

Razvila je težke industrije, ne pa lahkih in posledica je pomankanje živil. Sovjetska unija ima sedaj 211.000 kolektivnih in 5.800 državnih kmetij

Moskva, 31. dec. — Sovjetski načrt petletnega gospodarskega dela, ki je bil skrajšan na štiri leta in tri mesece, se danes zaključuje. S stališča sovjetskih voditeljev je bil načrt uspešno izvajanje, kajti podlaga za industrializacijo dežele je zgrajena. Dokler ne bodo objavljene kompletne in končne številke, kar se bo zgodilo šele čez par tednov, se ne bo moglo ugotoviti aktualnih uspehov. Industrijska produkcija v tem letu se je sicer zvišala za 20 odstotkov, toda ni dosegla določene kvote 34,7%.

Mrzlični poskusi, da se dežela industrializira, so prinesli veliko trpljenje ruskemu prebivalstvu. Sovjeti so posevali največjo pozornost razvoju težkih industrij, ne pa lahkih in posledica je pomankanje živil in obleke. Tekom petletke je sovjetska vlada investirala 87 odstotkov kapitala v težke industrije in samo 13 odstotkov v lahke, vsled tega je ostala živilska industrija daleč zadaj.

Na podlagi uradnih števil je sovjetska Rusija sedaj na tretjem mestu v produkciji premoaga, v produkciji jekla pa na drugem. Dežela ima sedaj 211.000 kolektivnih kmetij in 5.800 državnih. Ob pričetku petletja je imela 35.000 kolektivnih in 3.000 državnih kmetij. Številno traktorjev se je povečalo od 26.740 na 147.800, obdelana zemlja pa od 279.110.000 akrov na 335.900.000 akrov.

Mussolini namerava znati produkcijo

Posebna komisija sestavlja načrt zakonov glede kontrole nad industrijami

Rim, 31. dec. — Kontrolo nad industrijami in omejitve produkcije v nekaterih industrijah, kar naj bi ublažilo krizo, pripravila premijer Mussolini preko posebne komisije. On pravi, da je prišel čas, ko je treba znati produkcijo, ker ni trgov za produkte. Komisija, ki jo je imenovala ministrstvo za korporacije, že sestavlja načrte zakonov, kateri bodo stopili v veljavo prihodnjega spomladi.

"Znanje je," pravi Mussolini v svoji izjavi, "da kriza ovira iniciativo, vzlic temu so tudi v tej depresiji nekatere industrije povečale produkcijo, namesto da bi jo znižale."

"Italijanske industrije bodo morale najti nove trge, kakor hitro bo to dovoljevala ekonomska situacija, toda industrijske ekspanzije, katero igrirajo bankirji, ne pa tovarnarji, fašistična vlada ne sme tolerirati."

krat mora zmanjkati milijonov in milijard. Kaj bo potem? Kje bodo gospodarje jemali, da bodo sebi dajali?

V prvih enajstih mesecih tega leta je v Chicagu čez 3000 oseb umrlo nasilne smrti. Avto ima največ žrtv, bilo pa je 700 samomorilcev in samomortik. Dan za dnevom poročajo listi o samomortih. Značilno je to, da večina propadlih bogatinov se u-smrti s skokom na ulico iz visokih poslopj. Zdi se, da je smrti te vrste najslajša za propadle špekulante. Največ ostalih samomortilcev je med brezposelnimi delavci; največ teh revežev se ustrelji, obesi ali zaduši s plinom. Značilno je tudi to, da kronični moralisti nič ne moralizirajo o tem...

Japonska se boji komynizma

Obetajo se izgredi, ker beda po deželakega prebivalstva narasča

Tokio, 31. dec. — V prepričanju, da se bo komunistično gibanje na Japonskem pojačilo v prihodnjih mesecih, ker sta Kitajska in sovjetska Rusija obnovili diplomatske odnose, vidi jo japonske vladne avtoritete veliko nevarnost, ki preti deželi v prihodnjem letu.

Tendence desničarskih elementov, ki hočejo s terorizmom prisliliti vlado na uveljavljanje nekaterih socialnih in političnih reform, ki naj bi odpravile ustavno vlado, smatrajo tu za "belo" nevarnost, ki se povsem razlikuje od "rdeče" nevarnosti. Japonske avtoritete se še dobro spominjajo komunističnih uspehov na Kitajskem, ko je kitajska vlada prvič priznala sovjetje 1. 1924. Lev Karakhan je bil takrat diplomatski zastopnik sovjetske Rusije na Kitajskem. On je veliko pripomogel, da se je boljše razširilo na Doljnem vzhodu in tega Japonska še ni pozabila.

Mnogi domnevajo, da bo Peiping služil svetovet kot baza za širjenje komunistične propagande na Daljnem vzhodu.

Obtožbe, da japonske politične stranke ignorirajo ljudske interese, so resnične. Politiki tekmujejo med seboj in nekateri napovedujejo resne izgrede med kitajskim prebivalstvom.

Nepokoj med kmetjskim prebivalstvom izvira iz raznih vzrokov. Razlika med cenami, katero mora kmet plačevati za industrijske produkte, in cenami, katere dobi za svoje pridelke, je na Japonskem večja kot v katerikoli drugi deželi.

Casopisje primerja sedanjo situacijo na Japonskem s položajem v Nemčiji po končani svetovni vojni. Pravi, da je morala Nemčija podvzeti drastične korake, da je zatrla terorizem, in slične korake bo morala podvzeti tudi Japonska.

Znanstveniki debatirajo o kosmičnih žarkih

Millikan in Compton imata vsak svojo teorijo o značaju teh žarkov

Atlantic City, N. J., 31. dec. — Kosmični žarki so bili večeraj predmet debate na zborovanju Ameriške asociacije za napredek znanstva.

Nasproti sta si stala profesor Robert A. Millikan, ki je prejel Noblovo nagrado za odkritja v fiziki, in njegov bivši učenec, profesor Arthur H. Compton, ki je tudi dobil Noblovo nagrado, ker je odkril takozvan Comptonov učinek. Predložila sta nasprotujoči hipotezi glede značaja kosmičnih žarkov.

Dr. Millikan je trdil, da so kosmični žarki protoni, svetlobni krogljice, ki silijo gamma žarkom v radiju. Ti žarki ne vsebujejo elektrike in potujejo s brzino svetlobe.

AMERIKA BO MORALA POZABITI DOLGOVE

Tudi Roosevelt bo govoril o "koloktanju" dolgov, pod roko pa jih bo znižal, če ne črtal. — Tesna zveza med dolgovi in mednarodno trgovino

New York, — (FP) — Rooseveltova politika v zvezi s "koloktanjem" vojnih dolgov se v jedru ne bo razlikovala od Coolidgeve ali Hooverjeve politike. Njegov problem je končno ta, da jih iz političnih razlogov ne bo mogel črtati, ekonomsko pa so neizplačljivi.

Ta paradoks ga bo prislil, da bo delal slično kot je delal Coolidge, ki je javno insistiral na plačevanje dolgov, faktično pa jih je reduciral takorekoč pod roko. Razlika bo le v tem, da se je Coolidgeva administracija pogajala potom posebne komisije, Rooseveltova pa se bo po svojih diplomatskih zastopnikih. Radi bolj zavitih pogajanj bo končni rezultat ta, da ameriško ljudstvo najbrž ne bo vedelo, če so bili dolgovi brisani ali le reducirani.

Rooseveltovi ekonomski svetovalci se prav dobro zavedajo temeljnih dejstev v zvezi z vladnimi in privatnimi mednarodnimi dolgovi, trgovino in tarifo. Ta dejstva so, da je beda to za branje uvoz tujega blaga v deželo potom visoke tarife, obenem pa pričakovati povečanje eksportne trgovine, ki je v tekoči krizi padla za dva tretjini, ali pa na plačev vladnih in privatnih dolgov.

Vsa mednarodna trgovina se vrši v glavnem na bazi izmenjavanja blaga med deželami. Drugače sploh ni mogoče. V njej igra zlato le vlogo drobiža, za poravnavanje bilanc. Zlata ima Amerika pa že danes skoraj polovica svetovne zaloge. Že radi tega je isplačitev dolga v zlatu nemogoča, na drugi strani se pa Amerika brani sprejemati blago tako v trgovinske namene kot v svrhu poravnave dolgov. In če bi pristala na slednje, bi se dilema ne zmanjšala, ker bi v tem slučaju trpela pa notranja industrija in trgovina.

Za restavriranje kapitalizma, ki je na robu popolnega poloma, je rešitev ne le tega vprašanja, ampak tudi očrpa ekonomskega nacionalizma, ki se zrcali v tarifnih zidovih, je nujna potreba. Tudi ni s tem mogoče dolgo odlašati. V nasprotnem slučaju je še večja anarhija neizogibna, kakor tudi diktatura ene ali druge vrste. Razvoj bližnje bodočnosti zavisi v glavnem od Amerike, ki dominira ves kapitalistični svet. Koliko se tega zaveda Roosevelt s svojimi svetovalci, bo pokazalo že leto 1933.

Na drugi strani pa je profesor Compton zatrjeval, da so kosmični žarki elektroni in letega značaja kot končne epote snovi.

Delavstvo v Kansasu ob protekcijo

V bankrotu so tri zavarovalnice in poškodovani delavci ne dobe odškodnine. — Operatorji pravijo, da so "broke"

Washington, — Zvezni delavski department poroča, da so delavci v Kansasu ob vsi protekcijo v slučaju poškodbe kot rezultat poloma treh zavarovalnih družb in "obubožanja" premogovnih operatorjev. Bankrotirane družbe so imele pretežni del tega biznisa v državi.

Priazdeti so delavci pri podjetjih, ki so imela zavarovalne pogodbe s temi družbami, ki so suspendirala vsa isplačila. Premogovni operatorji pa pravijo, da jim slabo finančno stanje ne dopušča, da bi imeli svoje delavce zavarovane v smislu državnega zakona.

Kansas ima privatno odškodninsko zavarovanje, kot tudi vse ostale države v Uniji razen Ohio. Ta iskušnja s privatnimi zavarovalnicami le pokazuje pomankljivost sedanjega zavarovalnega sistema in glasno govori o potrebi vladnega zavarovanja po načinu države Ohio.

Poljaka bo plačala obrok na privatni dolg

Grška vlada je tudi namnila, da bo plačala del obroke na svoje dolge v Ameriki

Varšava, 31. dec. — Poljaka vlada je večeraj namnila, da bo plačala obrok \$1.400.000, ki zapade 1. januarja, na svoj privatni dolg \$45.000.000, ki ga je napravila v Združenih državah 1. 1924.

To naznanilo je siedlo poročilo, da namerava Poljaka plačati obrok na svoje dolge, ki je zapadel 15. decembra. Poročila se bila zanikana in neki visoki vladni uradnik je izjavil, da se bodo otvorila pogajanja glede plačila tega obroka, ko dopse novi poljski poslanik v Washington.

Atena, Grčija, 31. dec. — Po seji kabineta je bilo naznanjeno, da bo grška vlada plačala \$67.000, kar predstavlja 30% obresti na dolg, ki ga je Grška napravila v Združenih državah 10. novembra 1928.

Eksekucija morilke

Pretoria, Južna Afrika, 31. dec. — Daisy De Melker, ki je zastupila svojega sinja, je bila večeraj jstificirana. Obsojena je bila na smrt 26. novembra na obravnavi, ki je trajala šest tednov in katera je zbudila velikansko zanimanje širom dežele. Melker je bila obtožena tudi zastupljenja svojih dveh prejšnjih moč, toda porotniki so jo spoznali za nekrivo.

Velika vročina v Buenos Airesu

Buenos Aires, 31. dec. — Najbolj vroč dan v zadnjih dveh poletjih v tem mestu je bil večeraj, ko je temperatura dosegla 101,5 stopinj Fahrenheita.

BANKIR PUSTIL ROCKEFELLERJEVO INSTITUCIJO

Wall street ugiba o vzrokih sprejembe v načelnistvu Chase National, največje banke na svetu. — Izguba banke znaša nad milijardo

New York, — (FP) — Finančne kroge je te dni selo presegla vest, da bi Rockefellerjeva Chase National banka, največja na svetu, dobila novega načelnika s 10. januarjem, ko Alberta H. Wiggins nasledil Winthrop W. Aldrich, set Rockefellerja mlajšega.

Vprašujejo se, če ni uničujoča roka Rockefellerjeve dinastije, ki ugonablja tako svoje konkurente kot ubija rudarje s masakri, opasila tudi to institucijo, od kar je prešla v njena roke leta 1930, ko je John D. postal njen največji delničar.

Izmed vseh velikih bank v Wall Streetu je kriza najbolj udarila Chase National. V 18 mesecih je izgubila na vlogah 614 milijonov in se je njeno premoženje znižalo skoraj za milijardo dolarjev. Cena njenih delnic je bila 1930 \$180, lanske leto je padla na \$54,75 in je sedaj sleza na \$33,50.

Njene dividende so se v tem letu znižale za 30%, med tem ko so jih dvignile Guaranty Trust, Bankers Trust in First National; pri slednji se vedno znižajo 100%. Njeni nerazdeljeni profiti so lanske leto padli na dve tretjini — od 61 milijonov na 19 milijonov.

Faktično stanje banke je leveda tajnost; znano je le ožje krogi, ki dominira banko. Iz finančnih poročil je nemogoče ugotoviti, kar jih v smislu odredbe zveznega kontrolorja lahko opepla in s tem prikrje vrednost sedanjega premoženja.

Znane so pa nekatera dejstva, ki pokazujejo, da je Chase National zašla v razburkane valove radi svojega finančnega in industrijskega omrežja. Investicijski trust United Founders, ki je v tesni stiki s to Rockefellerjevo institucijo, je del na primer skopi proces isbruhanja vode. 31. maja 1931 je njegovo premoženje že znašalo 317 milijonov. Znižano premoženje predstavlja vodo, ki so jo v procesu "prilagodev" ispuščali iz njegovega trupa. Koliko so pri tem izgubili bankirji, je znano le njim.

Potem je Fox Film korporacija, v katero je Chase tik pred krizo investirala od 130 do 150 milijonov. Cena bondov in delnic te korporacije, kakor tudi drugih filmskih družb, so se vedno na dnu. V prvih devetih mesecih 1932 je naredila deset milijonov deficita, kar pomeni, da ima John D. suho kravo na rokah.

Chas National je globoko zapokana tudi v sladkorno industrijo, posebno na Kubi. V konkursu sta dve kompaniji, v kateri je močno zainteresirana: Cuban Cane Products Co. in Cuban Dominican Sugar Co. Za upravitelja prve je bil postavljen Charles Hayden, direktor Chase National. Ima tudi veliko državno posojilo, ki je "zmrznjeno" in ga diktator Machado, oproda ameriških bankirjev, ne more odajati, dasi je Kuba v gorkem pasu.

Smolo ima tudi s Consolidation Coal Co., eno največjih premogovnih podjetij v deželi, ki je v konkursu še od začetka 1932. Chase ni objavila svoje investicije v tej družbi, znano pa je, da jo je dominiral Rockefeller.

Veliko državno posojilo v vsoti 75 milijonov ima tudi v Nemcijski parlament zastavljen s policije, da ne bi delal škodo diktatorski vindi generala Schleicherja. (Dalje na 2. strani.)

PROSVETA THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Narodnina in Zbiranje... Subscription rates for the United States...

Advertising rates... One column for 30 days...

Member of the Federated Press

138

Prosвета, 207-29 So. Lawrence Ave., Chicago, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v objavi... Datum v objavi, na primer 1. 1. 1932...

Domač drobiž

Slovenski društveni tajnik oropan

Cleveland. — George Pančur, tajnik društva sv. Jožefa št. 169 KSKJ, je bil na sveti večer oropan za \$300 društvenega asoc...

Smrt starega naseljence

Cleveland. — Umri je George Podjed, star 53 let in doma iz Vokla pri Kranju na Gorenjskem...

Bivši rudarski upravitelj pajnič umri

Walsenburg, Colo. — Louis Pajnič, ki je bil svoječasno delničar in upravitelj Comeback Mining Co. v Idahu, slovenskega zlatega rudnika, je umrl pred nekaj dnevi...

Slab božič oropane rojaka

Cleveland. — Rojak Anton Novosad je št. 500 \$500, prihranek zadnjih let. Denar je imel shranjen doma...

Rojak, ki je ustrelil sina, v umobolnici

Rock Springs, Wyo. — Tom Tušek, ki je v zadnjem poletju ustrelil svojega sina, je bil te dni odpeljan iz zaporov v umobolnico...

mlada rojakinja umrla

Ely, Minn. — Ana Benko, roj. Pogorec, stara 21 let in rojena tu, je pred kratkim umrla v zavodu za jetične, Milwaukee, Wis. Zapušča moža, otroka in mater.

Farno pokopališče — farma

Joliet. — Tukajšnja slovenska fara je imela že dalj časa večji kos zemljišča, ki je bilo namenjeno za farno pokopališče. Cerkevni odbor je zdaj sklenil, da je to zemljišče na razpolago faranom...

Hipoteka spravila rojaka v sitnosti

Chicago. — John Volk, 3219 S. Ridgeway ave., je bil zadnje dni odveden na policijsko postajo v Clearu zaradi neklih nerednosti v zvezi s transakcijo glede neke hipoteke ali prve vknjižbe.

Frances Tavčar osumljena špijonaže

Cleveland. — Iz ljubljane poročajo, da je tamkajšnja policija zaslišala Frances Tavčarjevo iz Chicago, o kateri je bilo pred meseci precej krika zaradi neke milijonske dedščine po njenem

Glasovi iz naselbin

Zanimive beležke iz raznih krajev

Metropolske homatije

Cleveland, O. — Med originalne prispevatelje, ki so poslali svoje prispevke za božično izdajo Ameriške Domovine, lahko pristejemo Milana Slajeta, župnika collinwoodske župnije, Josepha Grdina, prodajalca pildkov in molkov in par drugih.

V izvirnem poročilu 20. dec. Slaje kritizira "Verovškovega" tajnika, ker mu je pisal, da oni se ne marajo družiti z dramatikom Slajeta, ker je ista preveč katoliška. Pravi, da so naše katoliške šole poučevale slovensko, če ne, če je trava rastle, kjer stoji naš narodni domovi. To bo lahko res. Ali v Clevelandu niso vedeli, da so Slovenci, kot še v Jolietu ne vedo, dokler se ni pojavilo Republikansko združenje in dokler niso začeli zidati domove. Katoličani se morajo vse prej brigati za dušo, vero in cerkev, potem šele pride narodnost, domovi in tako naprej.

Jože Grdina piše proti socializem in njih obnašanju na režijski dan. On pravi, da to ni bilo režimsko ujedinjenje, pač pa jugoslovansko. Pa Jože nas ne bo potegnil. Kaj pa so imeli opravka oficijelni zastopniki vlade na ujedinjenju Jugoslovancev? No, pa naj bo tako ali tako. Tudi Louis Pirc, urednik Ameriške Domovine, je nahučil demokracijo separatistov, komunistov in drugih, ki so korakali mimo doma. Za to so priče na razpolago. Torej se je tudi on obnašal nedostojno. Seve, ta poročevalec ni bil zraven, ker se ne briga za demokratsko-oslovsko simbolacijo.

Pa tudi Jakatu je — magarac simbol demokracije. V svoji koloni v A. D. piše, da France Barbic vozi po St. Clair kapitalistični tramvaj, pa ne da bi se ozrl tja, kjer Pirc in Jaka postavljata novo bančno poslopje in pisarno A. D. Well, če vozi kapitalistični voz ulične železnice, je to absolutna krivda Jakata, ker propagira kapitalistični sistem lastništva. Če bi bilo po mojem, bi bila cestna železnica socializirana — ljudska last. Po sedanjem sistemu njemu gradijo streho zidarji. Ko bodo gotovi, sem gotov, da bo teh zidarjev dosti brez strehe. Ali ni res, urednik Jaka? Pa naj se smeji, če se more!

Nadalje pišeta urednika Pirc in Jaka, da pošiljata v Podgoričanom blato v Chicago in da je radi nauju Prosveda zgrubila 4.000 naročnikov. Prmej svet — če bi ga vozila (gnoj) s tovornimi avtomobili, ga ne navoziva, toliko odkar Prosveta izhaja, kot ga je urednik A. D. nakidal v samo eni izdaji dne 20. decembra. In to blato je prišlo direktno iz brickyarda, katerega bi tam gotovo lahko porabili za opeko.

Nekdo je pisal, da napadava s Podgoričanom poštene ljudi. To ni res. Napadala sva demokrate. Oni so v Clevelandu odpuščali mnogo starih delavcev z nizkimi plačami, ki so dolgo delali za mesto in si niso mogli nič prihraniti. Dosti jih je bilo brez sredstev in so imeli tudi otroke. Demokratični bos Congwer je dal ukaz: Ven z njimi, pa druge na njih mesta, ki bodo pohlevni kot kužki, delali bodo za carja Congwera in stranko. In zgodilo se je!

Razni politični aspiranti so zavzeli mesta, ki niso v potrebi. In mi kot socialisti bi morali molčati na take lumparije. Fini socialisti bi mi bili. Taka je politika naših demokratov.

Kje pa imajo socialisti kako delo? Veliko dela imamo, le da je to delo brezplačno in še sami plačujemo v žepo. Da, v Milwaukee iz Primorja. Tavčarjeva se je redno vozila iz Ljubljane v Italijo in nazaj — menda zaradi tiste dedščine — in bila je osumljena špijonaže.

Prod kratkim je Tavčarjeva poročala znancem v Chicago, da reflektira na gledališko kariero v Ljubljani.

Star Ploier umri

Cleveland. — John Rus, star 67 let, ki je bil tu naseljen 40 let, je umrl. Doma je bil iz Trbiča pri Strugi na Dolenjskem in zapušča ženo, dva sinova in tri hčere.

waukeeuju imajo socialistično administracijo, pa vsi socialisti vse eno ne delajo. To bo menda vse o naših demokratih — po Collinwoodu in St. Clair ave.

Sporočam vam pa, da smo imeli dobro udeležbo na veselici dne 25. decembra v Slovensko delavskem domu. To vse kaže, da je v Collinwoodu še veliko ljudi, ki ljubijo socialiste in pravnični se ne pritožujemo, da smo člani te stranke. Kdor je socialist, lahko reče: "Naša stranka je poštena." Demokrati tega ne morejo reči!

Ameriška Domovina je metala blato po svojih kolonah na Barbicha in Jonteza. Pomagali so eksocialisti in zastopniki A. D. Mislili so: "Ne bo udeležbe. Dajmo, bračo!" Ampak prišli so kot da pride sam kralj na našo zabavo. Pa se smejajte, če se morete.

L. Ballant iz Loraina pravi, naj se drugi prepričam, da dobim pravice. Ni moja krivda. Povedali so mi, da je on zastopnik A. D. Torej je le zainteresiran v našo metropolo. Kot tak bi bil lahko navzoč. Kriv pa je bos Pirc, ki ne zahteva za kritične dopise popolnega podpisava. Morebiti ga je pa sam spisal. Vprašajte ga. Če vam pove, mi pišite, kdo ga je pisal. Sem radoveden.

Frank Barbic

Odgovor Lewisovim prijateljem — Benk, III. — V Prosveti št. 292 John Langerholc veliko piše in odgovarja L. Mahkovec in zagovarja John Lewisa in U. M. W. A. Kot je razvidno iz njegovega dopisa, mi niso illinojski Progressive Miners of America nič kaj pri srcu. V zadnjem odstavku se tudi glasi: "... ko ljudstvo čita take "lepe reči" o delavskih voditeljih, da ga mine vse veselje do organizacije. ... Ni čuda torej, da unije nazadujejo."

Da, resnično se naš dopisnik lahko joka nad illinojskimi premogarji, ker "ne morejo in ne čujejo" več capljati za tako "poštenim in vzvišenim" voditeljem kakor je John Lewis. Večina delavcev, ne samo premogarji, ve, da J. Lewis je eden največjih raketirjev in razdirač kar jih je bilo v zgodovini delavstva.

Nepopolno veliko gorja je povzročil premogarjem in njihovim družinam, tisoče in tisoče otrok strada in smrtuje zaradi Lewisa, pa se dopisnik še drzne zagovarjati! Ali še ne ve, zakaj je v Penni U. M. W. A. propadla, in tako v Ohio, W. Va. in v drugih državah? Še ne ve za vzrok? Ali mu še ni znano, zakaj so se v Illinoisu premogarji uprli in kdo je kriv, da so se? On zvrča krivdo tudi na premogarje. Je resnica, da je veliko takih kot je dopisnik še danes tudi pri nas in se ne razlikujejo illinojski od pennsylvanjskih niti za las. Illinojski skeb je pripravljen svojo mater prodati za 3 cente, pennsylvanjski pa za 5 centov, tako da illinojski skeb še pennsylvanjskega "bita". Je resnica: skeb je trd oreh.

Ali dopisnik nič ne čita, ali mogoče samo U. M. W. Journal? V omenjenem listu z dne 1. dec. 1932 je na prvi strani slika, kako illinojski progresivni majnarji izgledamo z imenom "Wildcat" in drugimi jako lepimi prilimi. Zeleti je, da si dopisnik sliko in drugo dobro ogleda. Dopisnik tudi pravi: "Biti dve leti na stavki, je junaško, toda vse to junaštvo ni pomagalo, ker so baroni premoaga navozili skebe od vseh štirih vetrov." Ali more biti še danes kdo tako naiven (dopisnik je še), da ne bi verjel, da je bilo vse tisto delo in importiranje skebov Lewissovo delo? On je že leta 1919 vedel, kako bo svoj načrt izpeljal in ga tudi je korenito.

Lewis je glavni agent za importiranje skebov v Illinoisu, in to tudi iz Penne, Ohia, W. Va. in od povsod, kjer se jih da dobiti. On ima tudi svoje kozake in svoje pobojnike, da majnarje ubijajo in pretepajo. Tukajšnjim baronom premoaga se ni treba brigati ne za skebe ne za pobojnike. To delo Lewis opravi. Pred Lewisovo gango niso premogarji nikjer varni svojega življenja. Zpomniti si je treba, da J. Lewis ne more sam tega dela opravljati, zato pa ima takozvane "lewisovce", h katerim, kakor vse izgleda, spada tudi naš dopisnik J. L.

Da, ne samo z J. Lewisom, ampak tudi z njegovo gango imamo v Illinoisu najtežji opravke. Kdaj bi bili že v Illinoisu zmagnali in 6 urno delo imeli ter druge boljše razmere z boljšo plačo vred. J. Lewis, odkar je on na krmilu, je dobil čez 31 milijonov dolarjev aseamenta samo iz Illinoisa. Kje je danes ta denar? Koliko so mu ga (denarja) baroni premoaga dali, kakor Judežu Ikarjetu, da nas je prodal?

Ali je dopisnik že pozabil kaj je Lewis napravil 1. 1919? Ali ni bil že takrat najugodnejši čas, da bi dobil 6 urno delo? Ali ni bila takrat jesen in vsi premogarji organizirani — "in na stavki"? In kaj je takrat J. Lewis storil? Ako dopisniku ni znano, je škoda njemu tudi zdaj razkladati. Vse od takrat do danes je razbijal U. M. W. A. Ker ga je vzel celih 13 let, se mu zdi, da bi moral še enkrat biti gotov, zato pa danes še z večjo togoto napada kot je pa kdaj prej. Zakel se je, da hoče vsako premogarsko organizacijo zdrobiti za vsako ceno, bila taka ali taka.

Naš J. L. tega ne vidi, ali ne čuje videti. Zakaj so v Springfieldu glasovnice ukradli? Zakaj je Lewis s svojimi lewisovci z oboroženo silo, z železno pestjo hotel potisniti mizerno pogodbo v naša grla? V Illinoisu nismo slepi, da vsega tega ne bi videli, zato pa ni bilo drugega ishoda, kot da se organiziramo. Dopisnik pa naj si zapomni, da kdor ni z nami, je proti nam, pa naj bo kdor hoče, ker zdaj gre za naš obstanek. Besedo "če" smo za enkrat zavrgli in pravimo samo: "Bomo zmagnali!" Nova organizacija ima sposobne in zavedne voditelje, ki so pripravljeni žrtvovati se, kar so tudi dokazali (ne kakor J. Lewisa).

Nova unija ima vse pogoje, da postane velika organizacija,

—Fotografirani Pictoris.

Viljem Satov, nekdanji Čikagčan, ki je vodil gradnjo turkomansko-sibirake železnice, je bil zdaj imenovan za pomožnega komisarja težkih industrij v sovjetski vladi.

močna kakor je bila nekdanj U. M. W. A. Priporočam, da zavedni premogarji agitirajo kolikor je mogoče med vsa ameriško publiko, da se naročijo na tehnik "Progressive Miner." Stane \$1.00 na leto, 50c za pol leta. Tam so vse podrobnosti o novi organizaciji. Ta list je danes že dosegel cirkulacijo 33.000 tedensko; mesec nazaj je bilo samo 18.000 naročnikov. Ravnotako tudi članstvo napreduje.

Dopisnik imenuje tudi Hooverja, kajzerja in J. Lewisa. Naj kar še sam sebe zraven deno, da ste v politiki vsi enaki. Priča je njegov dopis ali odgovor. Ni verjetno, da je Hoover, kajzer ali Lewis še kdaj bil ali je danes socialist, tako tudi nobeden ni, kdor katerekoli izmed teh zagovarja. Ljudje, kateri so danes socialisti, ako imajo osebne koristi od tega, drugi dan so že solidni demokrati ali republikanci, če jim to bolj ne se. Pred volitvami pravi: sem socialist, na volilni dan pa hajd z avtomobilom, kateri nosi izredno velik napis: "Vote for Roosevelt and Horner," in nabirali so volilce po hišah in vozili jih na volišče. To so ti socialisti!

Nadalje tudi piše, da se L. M. zdi, da je sramotno za tiste, ki s Lewisovo unijo drlijo. Da sramotno je sploh tu v Ill. Naj bo odkrito povedano: sram jih naj bo, pa bil kdorkoli. Vam dam grdo ime: skebi in pobojniki. Ko bi Lewisove skebske golazni ne bilo v Ill., mi bi že 6 urno delo imeli. Torej, J. Langerholc naj neha še enkrat dopisovati, ker s svojim pisanjem veliko škoduje napredku delavstva.

K. Kralj, Progressive Miner.

Dodatek: Dopisnik si bo gotovo mel roke, ko bo izvedel, da je John Lewis podpisal pogodbo z U. M. W. A. in Ill. Coal operatorji (s kolikimi?) zopet za snižano menzdno lestvico, katere sedaj eksistira v Indiani za 2 leti, do 1. marca 1935. In se je pohvalil, da je s tem uničil popolnoma P. M. A. Pa se je zelo smotil. Ravno s tem je zadal sam sebi zadnji udarec. Kar je glavno, popolnoma je ignoriral 6 urno delo.

RAZNE VESTI

Resignacije čikaških policajev Chicago, 31. dec. — V zadnjih desetih dneh je podalo resignacijo 62 članov čikaške policije, med temi dva poročnika in 27 sarjentov. Vsi ti so upravičeni do pokojnine. V tem letu je še 311 policajev vstopilo v pokoj, 185 več kot l. 1931.

Lepo božično darilo bankrotiranim farmarjem Pierre, S. D. — V tednu pred božičem je bilo v tej državi prodanih na javni dražbi nad eno petino vseh farm — nad sedem milijonov akrov — radi neplačanih davkov. Prodanih je bilo tudi mnogo stavbišč v mestih.

Einstein prispel v Panamo Colon, 31. dec. — Profesor Albert Einstein in njegova žena sta včeraj po šestnajstih dnevih vožnje po morju prispela v to mesto. Od tu bosta jutri odpotovala proti Los Angelesu.

Zmota, ki se ne dajo iztrobiti

Znanost neutrudno bije boj za resnico in mora v tej borbi osobito nastopiti proti zmotam, ki so tako ukoreninjene, da bodo ostale v svetu neovržene. Ugotovitev, ki jo dožene posamezen raziskovalec, ostane običajno omejena na ožek krog, splošnost pa še dalje tava v zmotah, ki se pododejujejo iz roda v rod.

Kvantipa

Ali je bila žena grškega modrijana Sokrata res tako neznanstvena žena, da je njeno ime še danes zapopade zle in sitne zakonake polovice? Nemški filolog Zeller se je lotil problema, kako bi Sokratovi ženi vrnil čast in ni pri tem dognal nič drugega, nego da tiči vsa zasmehljiva zaničljivost v nenavadnem začetku imena, ki je v grščini piše z X. Teško si je predstavljati, da bi bil pridni in modri profesor a to svojo razlago res odvrzel krivico slabega slovesa Sokratove žene, pač pa si lahko vsakdo misli, da bi bil vrli mož svoj trud lahko plodonosneje naložil. Pač pa je zelo mogoče, da Kvantipa ni bila nič slabša ali pa nič boljše nego druge ženske in ji je legenda le zato obrisala neprijetna lastnosti, da bi se poleg nje tem aljajneje blestela Sokratova modra uvidevnost in mirno ravnodušeje.

Pitagorov izrek

Vsak šolarček se muči z učnim izrekom, da je kvadrat nad hipotenuzo enak vsoti kvadratov nad obema katetama. Marsikdo izmed njih zato ni nič kaj naklonjen grškemu matematiku Pitagori, ki mu pripisujejo, da je prvi odkril to učeno pravilo. Pri tej priliki je bil mož tako vesel, da je dal bogovom v zahvalo takoj žrtvovati sto volov. Neki šegavi sodobnik je dodal temu izrek, da se posihmal tresejo vsi voli, kadarkoli kdo odkrije kako novo pametno stvar. Te podrobnosti so tako dolocene, da bi na njih temelju vsakdo mislil, da je res Pitagora duševni oče tega izreka, kar so verjeli tudi že stari Grki. Vsa stvar pa je pravilna in moderna raziskovanja so dokazala, da je Pitagora le kot učitelj razširil poznavanje tega matematičnega pravila. Odkril pa ga je okoli l. 300 pred našim štetjem matematik Evklid, torej dobrih 200 let pred Pitagorom. Evklidov dokaz za izrek nam je ohranjen, kako ga je pa izvajal Pitagora, pa nam ni znano. V ostalem ne vemo niti gotovo, dali je Pitagora, čigar ime je ovekovečeno z izrekom, res živel.

Aleksandrijska knjižnica

Obžalovanja vredna okoliščina, da nam je od grške znanosti in slovtva ostalo le razmeroma silno malo, je privedla do domneve, da je bila največja alexandrijska knjižnica uničena ob priliki osvojitve Aleksandrije po Arabcih 21. decembra l. 640. V zvezi s tem se je storila takoj bajka, da je kalif Omar dal uničiti knjižnico, češ: Ako vsebujejo te knjige kaj drugega nego koran, so škodljive, ako vsebujejo isto, so pa odveč, zato naj se pokončajo. Baje so potem res celih šest mesecev kurili vsa alexandrijska kopaljšča z zakladi klasičnih spisov starega veka. Raziskovanje je prišlo na pomoč obrekovanim Arabcem in dognalo, da so ti na tem herostrastiju popolnoma nedolžni. Največja alexandrijska knjižnica, ki so jo ustanovili Ptolomejci leta 298. pred našim štetjem, je pogorela popolnoma slučajno l. 47, ko je Cesar osvojil mesto. Ogenj je uničil koli 400.000 rokopisov. Zgodovina ve povedati še o drugi, takisto zelo bogati alexandrijski knjižnici, ki pa je je namenoma uničil škof Teofil v boju s pagani. Morda je pri zavzetju mesta po Arabcih trpela še kaka druga knjižnica, vendar je nesporno zgodovinsko dejstvo, da so bili glavni zakladi grške znanosti uničeni še davno pred Arabci. Ti so tudi vedno odbijali obdolžitev in Omarjev izrek, ki sta ga svetu razodela dobrih 500 let po Omarjevi smrti dva krščanska pisatelja. Kar prej o njem ni bilo nikomur nič znano, je jasno, da gre za izmišljotino s namenom oblatiti muslimane, sovražnika krščanstva.

Vesti s Primorskega

ONEC SLOVENSKEGA MLEKARSKEGA ZADRUŽNISTVA NA TOLMINSKEM

Trst, začetkom decembra.

Kdor se količkaj zanima za razvoj gibanje med slov. narodno mladežjo, da so se na Tolminskem mlekarke zadrugice razvile. Ze mnogo deletij nas loči od ustanovitve mlekarke zadrugice v Postrani. Temu vzgledu so kmalu sledile tudi druge vasi in v nekaj letih skoraj že ni bilo več tistih, kjer bi naš kmet ne imel mlekarke zadrugice. Posledice mlekarke zadrugice so se je mlekarstvo razvilo v okolici Koroškega jezera in to že davno pred vojno. Vojna doba je ta razvoj trenutno zaustavila, a tem živahnemu razvoju prišli delovati naši židovci na Tolminskem v poznih dneh. V vsaki in dnevni deli je čutila potreba po mlekarstvu, ki naj bi izdeloval mlekarke izdelke na čim racionalnejši način in tako omogočilo našim živinorejcem stalen dohodek. Večina teh mlekarke zadrug je bila vzhajena v trški. Centrali sta zadrugam stalno dajali navodila in nasvete ter jim oskrbovali in jemalce. Zlasti je hasnilo deo obeh zvez pri osnovanju trg in izboljševanju kakovosti mlečnih izdelkov. Dokler sta bili zvezki v rokah naših ljudi, se je vrtilo vse poslovanje v slovenski. Ko pa je fašistični režim zvezama vsilil italijansko upravo, se je vse poitalijančilo. Kar nenaodoma so bile naše mlekarke zadrugice na Tolminskem prepučene samim sebi. Seveda se delovanje zadrug kljub tem nasilnim spremembam ni zmanjšalo. Velik udarec je zadala tolminskim mlekarškim zadrugam gospodarska kriza, ker so cene mlečnih izdelkov občutno padle. Toda naš kmet tudi spričo tega se ni izgubil poguma in je vztrajal pri svojem delu, ker mu je bila lastna zadruga še edina opora. Mlekarke zadrugice vodijo kmetje sami, sami postavljajo uslužbenice in dosedaj so si ohranili popolno ingerenco v vseh poslih. Baš to njihovo sodelovanje pri vodstvu njihovih podjetij jim jamči za dober napredek in razvoj zadrug in jih obenem obvaruje vsakega izrabljanja in škode. Tolminski kmet je na svojo mlekarško zadrugo ponosen in jo skrbno čuva, da ne bi prišla pod tuj vpliv in tako njegovemu gospodarstvu več škodila nego koristila.

Laška mlekarina

Toda baš sedaj se je pojavila nevarnost, da bodo naše mlekarke zadrugice izgubile svojo avtonomijo ter prešle v italijanske roke. Letos poleti so namreč v Tolminu pričeli graditi novo centralno mlekarino z obsežnimi prostori. Gradnja se že bliža h koncu in pričakovati je, da bo nova mlekarina v par dneh pričela obratovati. V poslojpu so postavili tri nove mlekarke kotle, več pri za mleko in razne druge stroje ter potrebne orodje. Vsi stroji bodo obratovali na električni pogon. Poslojpe gradi italijansko stavbno podjetje Milanesi za več stotisoč lir. Nova centralna mlekarina bo, kakor zatrjujejo, prevzemala mleko iz vse tolminske okolice. V mlekarino bo morala odslej vsa tolminska okolica oddajati svoje mleko. V Tolminu bodo na veliko izdelovali razne mlečne izdelke za izvoz. Na prvi pogled se zdi, da tako racionalnejše izdelovanje mlečnih izdelkov našim ljudem res ne bi mnogo škodovalo. V produkciji bi izostala raznočnost blaga tako po obliki kakor po kakovosti. Omogočena bi bila enotna maloprodajna prodaja tolminskih mlečnih izdelkov. Toda centralna mlekarina bo imela svojo slabo stran, ki jo bo občutil edino naš slovenski kmet. V njej bodo nameščeni sami italijanski uslužbeni. Njena uprava bo v italijanskih rokah, njena naloga pa, da oskrbi tolminske izdelke v korist italijanskih mlekarjev in na škodo slovenskega zadrugništva. Zlasti bo razvila mogočno konkurenco ter tako ugonobila in končno prevzela vse okoliške mlekarke zadrugice.

Tolminski kmet propade

Fašisti so spoznali, da so tolminske mlekarke zadrugice edina gospodarska opora našega

kmeta, ki jih zato skrbno čuva pred vsakim tujim vplivom. Zaradi tega so sklenili, da jih zasužnijo ne le v političnem, marveč še bolj v gospodarskem pogledu. To nalogo bo prevzela na Tolminskem nova mlekarina, za katero je dal glavno iniciativo tolminski podežlat dr. Matej Marsan. Slovenskega kmeta bodo zasužnjili, tako da bo moral nazadnje oddati svoje mleko laški centrali po ceni, ki jo bo ona diktirala. Kakšna pa bo uprava nove mlekarne, si lahko mislimo, ker je na Goriškem sedaj že dovolj zgledov, kako Italijani gospodarijo z našimi gospodarskimi ustanovami in podjetji. Razburjenje tolminskih kmetov je nepopisno in splošno, ker čutijo, da bo tujec v kratkem uničil vse njihovo gospodarstvo. Vsakomur je jasno, da bo nova mlekarina skrbela za interese svojih italijanskih upravnikov in da ne bo niti najmanj spoštovala koristi slovenskega kmeta, ki je že ves zalozhen. Izméd naših ljudi pa si nihče ne upa javno izraziti svojega mnenja, ker se vsak predobro zaveda, kaj ga čaka, če bi poskušal ugovarjati odredbam fašističnih oblastnikov, pa čeprav so še tako neutemeljene in škodljive.

Čepičkega jezera ni več

Pred štirimi leti se je veleposelnik grof Lazarini domislil, da bi bilo zelo koristno, če bi se izpraznilo in izsušilo veliko Čepičke jezero. Preskrbel si je dovoljenje in podporo vlade, pripravil načrte in ustanovil posebno podjetje za izsuševanje jezera. Delo je prevzela tržaška "Jadranska gradbena družba" in ga je te dni dovršila. Skozi 93 m visoki grič Kršan so zgradili 4600 m dolg predor, ga s širokim kanalom zvezali z jezerom na eni in s planinskimi zalivom na drugi strani. Stroški, ki so znašali le za predor okrog 10 milijonov lir. Poslednjo nedeljo so pogrnili z minami in zrak poslednje ovire. Nad 10 milijonov kubičnih metrov vode je tedaj steklo v bližnje Jadransko morje. Računajo, da bo prihodnje leto na ta način izsušen okrog 1200 ha rodovitne zemlje.

Pri tem pa je treba ugotoviti, da naš Istran ob Raši tudi sedaj ne bo deležen fašističnih dobrot. Sklenjena stvar je, da bodo na novi zemlji naselili kolone iz Italije, da tako pospešijo tudi "etično bonifikacijo" tujerodnega ozemlja. Naselilo se bo okrog 200 družin, ki bodo na ta način poleg veleposestva Lazarinija in drugih uživale plodove hrvatske zemlje.

Solski oskrbnik Mondino premeščen

Prosvetno ministrstvo je izdalo dekret o premetitvi šolskega oskrbnika Mondina iz Trsta v Turin. Mondino je prišel v Trst pred petimi leti. Kot fašist si je na vse načine prizadeval, da bi v čim večji meri pospešil poitalijančevanje slovenske mladine in si je s svojim šovinizmom pridobil velike simpatije pri krajevnih fašističnih oblasteh, ki so mu stalno sugerirale vse nasilje, ki

ga je izvajal proti našemu ljudstvu in njegovim osnovnim kulturnim pravicam. Ko bo pričel prihodnjega leta odpotoval iz naših krajev, se bodo ljudje nedvomno vsaj za hip oddahnili. Žal pa je pričakovati, da bo rimska vlada poslala v Julijsko krajino ustrahovat naše ljudstvo in njegovo deco še hujšega nasilneža.

Tudi policijski agentje odhajajo

V Tolminu je te dni vzbudila senzacijo novica, da so vsi trije tajni policijski agentje, ki so bili do sedaj nameščeni pri tolminski obmejni policiji, premeščeni v razne kraje po Italiji. Vsi trije, en brigadir in dva agenta, so že odpotovali. Komisar Biechi pa bo brzkone ostal še nadalje na svojem mestu. Ljudje ugibajo, kakšni agentje bodo sedaj nameščeni v Tolminu.

Vojni manevri tudi pozimi

Na severnem Jadranu so se te dni pričeli tajni manevri pulske eskadre italijanske vojne brodovja. Tako zvana 6. jadranska divizija je pred nekaj dnevi zapustila pulsko luko in odplula v smeri proti Benetkam. Za božič in novo leto se bodo vojne ladje usidrale pred beneško luko. Po praznikih se bodo vaje nadaljevale do srede januarja, ko se brodovje spet povrne v Pulo.

Upropaščena kmetija

V Hlevniku v Brdih so hudi časi in fašistični davki so upropastili trdno slovensko kmetijo, ki je obstajala nad sto let. Poslednji gospodar Anton Lisica se je žilavo boril za svojo zemljo, toda naposled je omagal pod pezo davčin in neprestanih glob, ki si jih je nakopal po krivdi lakomnega tujca. Bil je eden izmed naših konservativnih kmetov, ki ni znal laščine in zaradi tega tudi ni bil poučen o vseh novih davčinah in takсах, ki mu jih je oblast sproti nalagala. Tako so se mu nagromadili zaostali davki. Pred dnevi so mu na dražbi prodali posestvo, njega in njegovo družino pa pogrnili na cesto.

Aretacije

V Cerovnem v Brdih so te dni aretirali 26-letnega Franceta Peršolja. Karabinjerji so ga prišli na cesti, ko se je vračal domov iz vsake gostilne, ker se je sestel s svojimi znanci. Kakor so izjavili, so ga aretirali zaradi tega, ker je bil nekoč član slovenskega društva "Zarja" v Cerovnem in ker je prepeval slovenske popevke. Na njegovem domu so še isto noč izvršili hišno preiskavo. Poleg njega so aretirali tudi nekega srednješolskega in cerovskega cerkvenega organista.

Zaradi predvojaških vaj in nabora.—Na sodišču v Ajdovščini so karabinjerji prijavili Margerito Zeljakovo in Ivana Bajca iz Višnje pri Colu ter Ivana Benka iz St. Vida nad Vipavo, češ, da avojih sinov niso poslali k predvojaškim vajam. Alojzija Mrevle, 23-letnega mladeniča iz Rjemberga pa so aretirali pod pretnostjo, da se ni odzval pozivu k vojaškemu naboru. Mrevle je bil že trikrat na naboru, pa ga niso potrdili. Četrtilič pa poziva sploh ni prejel.

Radio je prodrl na skrajni ruski sever, kjer danes poslušajo koncerte iz Moskve, več tisoč milj proč.

Modne noresti po vojni

Naglo je minulo štirinajst povojnih let in še preden smo se dobro zavedli — smo se znašli sredi splošne krize in gospodarskih stisk; prav malo je še spominov izza svetovnega požara, ki ne bi bili v teku let obledeli skoraj do pozabiljenja. Z občasno je dobro opravil svoje delo; na pomoč so mu prišli ljudje sami, ki so si še po svoje prizadevali, da je šlo hitreje. Vsaka doba ima svoje muhe in tudi povojna jih je imela celo vrsto. Menda prav ti pojavi niso bili brez pomena takrat, kadar je bilo treba zbrisati še zadnje sledove o grozotah svetovne vojne in se čim bolj okleniti lepote in užitkov brezskrbnega življenja v miru in blaginji. Vsaj do tedaj, ko nas je zajela — kriza ...

V prvi povojni dobi, ko je še vse živel v nekakšni omoteli ob strašnih posledicah vojne, so se ljudje skoraj strastno oprilej spiritalizmu. Mnogičca onih, ki se jim svojci niso vrnili z bojnih poljan, je pač želela, da bi se enkrat spregovorila z njimi besedo slovesa in tolažbe. Spiritizem je vzvel; prišli pa so goljufi in avanturisti, ki so ga ponizali in osramotili kot blago za denar. Kljub temu so imele spiritalistične seje dolgo veliko udeležbo; ko so oblasti zapre številne lažne izkoriščevalce, so se ljudje po malem pomirili. Potem pa spiritalizem ni bil več moderen ...

Toda ljudje so še zmerom iskali, kako bi rešili življenjsko uganko. V tej stiski so si izbrali za tolačca grafologe, ki naj bi jim iz pisemskih potez prorokovali veliko bodočnost. Saj je nekaj resnih mož tudi temeljito dokazalo znanstveno vrednost grafologije. Toda spet so prišli izkoriščevalci in goljufi, ki so tudi to mlado znanost potepali v laž in zablodo. Sicer pa so polagoma prihajali časi inflacije, denarja je bilo vedno več; zaslužek je bil velik, izdatki še večji in kdor je živel v tem znamenju, je hotel res kaj užiti.

Tako je prišlo, da so se ljudje

— kajpa s primernim zaslužkom in "zdravim" smislom za "sodobno" zapravljanje — navdušili za goloto. V barih in kabinetih, kinematografih in operetah je mogoče čim več nastopati — golto, prav kmalu — ljudje so res muhasti — pa je bilo občinstvu tega dovolj in prireditelji so morali svoje "zvezdnice" — vsaj deloma — zopet obleči. Nekaj ostankov takratnega navdušenja za goloto se je preko vseh ovir ohranilo še do danes, "moderno" pa to ni več.

Novo modno nezmisel je dobila evropska celina iz Anglije. Nekako pred šestimi leti je preplavila ves civilizirani svet križaljka. Časopisa brez križaljke aploh ni nihče čital pogledal; sicer pa ni nihče čital novosti, temveč vsak je samo iskal besede za izpolnitev križaljke. Vse je naenkrat iskalo imena egiptskih kraljev s 5 črkami, iznajditelja dežnika svetopisemske in bajelovne pojave ter dobre in slabe lastnosti. Vse je bilo kar čez noč učeno in vse je moralo reševati križaljke. Počasi pa so tudi križaljke našle pot med staro šaro; kolikor jih vidimo danes, niso več takšne, da bi jih človek ne mogel prezreti.

Ljudje pa so medtem obolevli za drugo "modrostjo." Iz domovine Baskov, vlsoko gori v Pirenejih, je nekdo prinesel med civilizirani svet novo igro na karte, tako zvan "rommy". Kmalu nato ni bilo kavarne niti večerne družbe v zasebnem stanovanju, kjer bi ne premetavali "rommu." Ko ni bilo več kratkočasno, so si izbrali pristaši izmislili nove variacije, in zato se je — dasi razmeroma redko — obdržal do zdaj. Morda bi imel danes še več ljubiteljev, če bi ga ne bil nadomestil angleški način, ki ga mora zdaj znati vsak, kdor hoče veljati za olikanega.

Kakor gobe po dežju so se ustanovili tako zvan krožki za bridže, zaradi katerih so imele dame izgovor, da so morale popoldneve in večere prebiti po kavarinah. Če so lačni možje še tako ugovarjali, žena je morala na bridže. Ta igra je za damski svet tako primerna, da ji še dolgo ne bo odklenkala zadnja ura. Sicer pa se drži proti pričakovanju v časih, ko je povojno ljudstvo "seglo" že po novih modnih norostih.

Z zvezdoslovjem so se do pred kratkim bavili le strokovnjaki. Zdaj je prepričanje, da se iz zvezd lahko prorokuje bodočnost vsakega živega bitja, zagrabilo široke množice. Vse ugraba ... Zvezde bi morale razkriti usodo politikov in narodov; rešitev je zmerom več, končna pa je najrajši takšna, kot je potrebna. Včasih so to znanost visoko cenili; zdaj, ko razkrivajo njene tajnosti vsi, ni več resna. Vsaj pri onih neštetihih ne, ki si z njo s trudom preganjajo dolgočasje in z lahkoto služijo denar ...

Prav v zadnjem času pa je množico zavojeval "jojo." Oni koleščki na dolgih nitih, ki po čudnih naravnih stihah kot perpetua mobilja poskakuje v človeški roki ... Igra je stara in izvira morda iz Amerike ali morda iz Daljnega vzhoda. Igrali so jo v časih, ko ni bilo krize in ko boji za obstoj ni bil tako kruto trd kot je danes. In tudi čas ni bil tako dragocen kot je zdaj,

RAZNE VESTI

BANKIR PUSTIL ROCKEFELERJEVO INSTITUCIJO

(Nadaljevanje s 1. strani.)

čiji. V zadnjem finančnem poročilu ne omenja vrednosti teh bondov. Če bo to posojilo kdaj izsterjala, je odvisno od poteka dogodkov — če se bo kapitalizem rehabilitiral ali se pa razbil na čereh sedanjega kaosa in anarhije.

Ogromna ladja Chase National, čije premoženje je l. 1930 znašalo dve milijardi 748 milijonov, se torej nahaja v nevarnih vodah. Bankir Wiggins je bil njen kapitan od 1911, ko je banka imela 106 milijonov premoženja. Kaj je vzrok njegove resignacije, je znano le očjemu krožku te banke. Mogoče se čuti prestarega (je v 66. letu), da bi vodil krmlilo v tekočih vrtincah; mogoče je dobil brco, ali pa je resigniral, ker je spoznal, da nima on več končne besede pri upravi tega finančnega kolosa.

Z zakonodajo za protekcijo otrok gre počasi

Washington. — Dasi je sedanja kriza razgalila veliko potrebo za odpravo otroškega dela in protekcijo mladoletnih delavcev, je bil v pravkar zaključenem letu storjen le majhen korak. Le dve legislaturi sta se nekoliko zganili, vse druge so šle preko tega problema.

Legislatura v New Jerseyju je sprejela zakon za reguliranje zaposlenosti oseb med 16. in 18. letom pri nevarnih delih. Legislatura v Louisiani pa je dala več moči občinam glede enforcementa nadaljevalnih šol za otroke, ki končajo osnovne šole. O otroškem delu kot takem ni storila ničesar.

Kljub velikanski brezposelnosti je danes zaposlenih nad dva milijona otrok, po najnovjših poročilih otroškega biroja zvezne vlade. Niti zvezna ne državna vlada se pa ne zmenijo za odpravo tega zla in izkoriščanja otrok.

Tallon bo zastopal kanadski delovstvo v Zenevi

Ottawa, Kanada. — Kanadska vlada je imenovala Robert J. Tallona, podpredsednika Kanadskega kongresa strokovnih unij in železničarja po poklicu, za oficijelnega delavskega zastopnika na mednarodni konferenci v Zenevi, ki je sklicana, da razpravlja in ukrepa o skrajšahju delovnika na 40 ur v tednu. Konferenco sponsorira Mednarodni urad dela Lige narodov in se prične 10. januarja.

Governerjeva banka propadla Springfield, Ill., 31. dec. — Ridgely-Farmers State banka, kateri načeluje governer Louis F. Emmerson, je večraj zaprla vrata. Vlagatelji so zadnje dni dvigali vloge in tako je morala banka prenehati s poslovanjem.

Zato je verjetno, da bo moda s "jojom" kmalu dosegla vrh in se nato — kljub prvemu navdušenju — izgubila brez vsakih sledov. Resnih časov, v katerih živimo, bi bilo to najbolj vredno! —(kh)

Fedor Šaljapin, slavni ruski pevec, je bil v svojih mladih letih kovač v Kazanu na Ruskem. Pred kratkim je v New Yorku pokazal konja in pokazal, da še ni pozabil svoje obrti. Z njim vred na sliki je njegova hči Marina.

ZELEZNA PETA

Socialni roman — Preval Ivan Vuk.

Ali ko tulite, ne razjasnjujete svojega položaja tako brezobzirno, kakor sem sedaj to jaz storil. Da je vaša želja, izcejati dobičke od drugih, vi tega ne poveste. In da kličete samo zato, ker drugi prešajo iz vas dobiček, ki ste ga naredili, tudi ne poveste. Ne, zato ste preveč zvitli. Vi govorite nekaj čisto drugega. Vi ponavljate politične govore malokapitalistov, kakor dela to gospod Calvin. Kaj je rekel? Ponovim naj nekatere njegove izreke, ki so mi, ostali v spominu. "Kar ta država potrebuje, je povratek k temeljem ameriškanskih metod — svoboda za vse," "duh svobode", v katerem je ta narod bil rojen;" "vrtno se k temeljnim resnicam naših prednikov."

Ako govori, "svoboda za vse", misli s tem svobodo, izprešati za sebe dobičke, kar mu sedaj onemogočujejo veliki trusti. Neokusno pri tem je to, da ste te izreke ponavljali tolikokrat, da sami verujete v nje. Vi hočete le imeti samo priložnost, delati dobičke, a ste to lepo pokrili s plašcem; ali pri tem ste se sami hipnotizirali, ter zahtevate svobodo. Vi ste nesramni in dobičkaželjni, ali nimb vaših fraz vas je zapeljal na tir, ki je patrijotski. Vaš pohlep po dobičku, ki je čista sebičnost, se je spremenil v nesebično skrb za trpeče človeštvo. Odložite krinke, vsaj tu med seboj in bodite enkrat pošteni. Pogledite stvari v obraz in ugotovite jo z iskrenimi besedami."

Pri mizi je bilo ta hip dovolj zarudelih in čemerih obrazov. Tudi precejšnja mera strahu je bila videti na njih. Nekoliko so se bali tega brezbrkega mladega človeka ter blica njegovih besed, kateremu je bilo silno dopadljivo imenovati vso to reč s pravim imenom. Gospod Calvin je odgovoril točno.

"In zakaj ne? Zakaj bi ne mogli kreniti nazaj na pota naših očetov, ki so ustvarili to republiko? Mnogo resničnega ste povedali, gospod Everhard, pa četudi je bilo neprijetno. Ali mi se tu med sabo hočemo porazgovoriti. Odložiti hočemo krinke in sprejeti resničnost, kakor jo je ugotovil gospod Everhard. Res je, da hočemo uničiti trust zato, da mi zopet obdržimo za sebe svoje dobičke. Pa zakaj bi tega tudi ne storili? Zakaj ne? Vprašam, zakaj ne?"

"Ah, naposled pridemo tej reči do jedra," je rekel Ernest zadovoljno. "Poskusiti hočem povedati, zakaj ne, čeravno bodo moje besede precej trde! Poglejte, vi ste nekoliko študirali trgovino, ali prav nič socialnega razvoja. Vi se nahajate predi prehodne periode gospodarskega razvoja. Ali vi ga ne razumete, in zato vsa ta zmošnjava. Zakaj se ne boste vrnili nazaj k staremu? Ker se ne boste mogli. Vi ne morete narediti, da bi voda tekla na breg in ne morete ukazati naj se povodenj gospodarskega razvoja zopet stisne nazaj v kanal iz katerega je izstopila. Jozua je ukazal solcu obstati nad Gibeonom, ali vi Jozua ne morete nadkriliti. Vi hočete da se solnce na nebu vrne nazaj. Vi hočete da se naj začne čas od večera k jutru."

V očigled strojev, ki prihranjujejo delavno silo organizirane produkcije, povišane podjetnosti, hočete vi gospodarsko solnce za celo generacijo in še več potisniti nazaj v tiste čase, ko ni bilo velekapitalistov, nobenih strojev, nobenih železnic — v čase, ko se je cel kup malokapitalistov pobijal med seboj v gospodarski anarhiji, in ko je bila produkcija primitivna,

okorna, neorganizirana in draga. Verjemite mi, da je bila naloga Jozue lažja in pri tem je imel še v pomoč Jehovo. Pa tudi malokapitaliste je zapustil bog. Solnce malokapitalistov zapada in nikdar več ne vziđe. Da ga vsaj ustavite? Niti te moči nimate. Obsojeni ste, da izginete s površja družbe."

To je ukaz razvoja. On je beseda "božja. Trusti so močnejši, kakor svobodno tekmovanje za dobičkom. Pračlovek je bil bojazljivo bitje in se je skrival po jamah v pečinah. Ali združil se je v tolpe in se bojeval zoper svoje mesojedne sovražnike. To so bile zveri, ki so se borile med seboj. Pračlovek je bil pregnana žival in vsled tega je izvojeval gospodstvo nad živali. Človek je ustvarjal vedno večje zveze. Trdno osnovane organizacije proti svobodnemu tekmovanju! To je borba tisočletja, v kateri je svobodno tekmovanje bilo vedno premagano. Kdorkoli se postavi na stran svobodnega tekmovanja za dobičkom, propade."

"Ali trusti sami so vendar tudi nastali iz svobodnega tekmovanja za dobičkom," mu je segel v besedo gospod Calvin.

"Res je," mu odgovori Ernest. "In trusti sami so zadušili to svobodno tekmovanje. Zato tudi niste več, po vaših lastnih izjavah, posestniki mlekarne."

Prvikrat se je omizje nasmejalo. Smejal se je tudi sam gospod Calvin.

"In ker smo ravno pri trustih," nadaljuje Ernest, "zopomnimo si nekatere stvari. Ugotovil bom nekatere trditve in če ne boste soglašali, povejte! Molk pomeni soglašanje. Ali je res, da strojna statva stke več blaga in cenejše, kot ročna?"

Ernest obmolkne. Nikdo ne oporeka.

"Ali ni potem zelo nespametno razrušiti stroje, da bi začeli zopet naporno in drago metodo ročnega tkalstva?"

Pokimali so soglasno.

"Ali morda ni res, da organizacija, ki jo poznamo kot trust, uspešnejše in ceneje proizvaža, kot tisoč med seboj konkurirajočih se malih družb?"

Nikdo ni oporekal.

"Ali ni potem nespametno uničiti to cenejšo in uspešnejšo organizacijo?"

Dolgo časa ni nikdo spregovoril. Nato se je oglašil Kowalt:

"Kaj pa naj storimo? Uničitev trusta je edino sredstvo za nas, da zbežimo njegovemu gospodstvu."

Ernest je v trenutku vzplamtel.

"Pokazati vam hočem drugo pot," je vzkliknil. "Te čudovite stroje, ki tako uspešno in poceni delajo, nočemo razrušiti. Mi jih hočemo nadzorovati. Svojo korist hočemo izvleči iz njih. Naj delajo za nas. Razlastiti hočemo sedanje lastnike teh izvrstnih strojev in prevzeti stroje v svojo last. To, gospoda, je socializem, večje združenje kot so trusti, večja gospodarska in socialna organizacija, kot jo dosedaj svet še ni videl. To je tudi v soglaju z razvojem. Organizacija se sreča še z večjo organizacijo. To je stran zmagovalcev. Pridite k nam socialistom in borite se na strani zmagovalcev."

Slišijo se ugovori. Glave se stresajo. Mrmranje.

(Dalje prihodnj.)

Po valovih Donave široke . . .

(Beležke iz popotnega dnevnika.)

Tem glasovom se pridružuje čudno žvižganje vetra, ki se lo mi ob boki klančev. Večno, monotono, brezkončno šumenje in bučanje, uglaseno od odmevov od bližnjih sten, se zliiva vse skupaj v nekako nenavadno harmonijo — v nekako divjo podzemeljsko godbo . . . Ta godba nam je ostala dolgo v spominu.

In ta hladen vid teh ogromnih sten; in nekaka čarobna svetloba in njene sence, ki v raznih oblikah padajo na površino reke; in reliefski žarki, ki se odbijajo od površine, ki nam, kakor v kakšnem ogledalu kažejo v globini alike sten, povečavajo njihovo že itak ogromno veličino, in divja godba valov — vse to vzbuja nenavadno sliko, ki vzbuja človeku v možganih vankovrstne prikazni. Človek se čuti v tej gorostasni narodi zelo majhnega in slabega . . .

No, niso samo tu veličine prirode, nego tudi umetnosti, katerih dela so človeškega duha in človeških rok, ki je s svojo genialnostjo tekmoval s prirodo in to zelo uspešno. To so ostanki znamenite in v zgodovini poznane Trajanove ceste na jugoslovenski obali. Tu je na ro-

munski strani tudi krasna Sečenjva cesta, ki s svojim držnim načrtom prekaša celo Trajanovo cesto.

"Trajanova cesta je morala stati Rimljane mnogo truda in žrtve," je rekla Tea. "Preden so jo izsekali v te skale, je poginilo nešteto življenj, kaj?"

"Pa kdo se je v rimskih časih zanimal za življenja," je rekel Zdravko. "Saj še se danes kdove kako ne zanimajo?"

"Kaj je to cesto začel Trajan?" je vprašal Matevž.

Tein spremljevalec je rekel: "Začel jo je že Tiberij 28. leta po Kristu. Trajan jo je pa l. 102 dovršil, ker se je pripravil na pohod proti Dačkemu kralju Dekabalu."

"Človek čuti res, kljub vsem žrtvam, ki so bile prisiljene, da umrejo za to cesto, nenavadno spoštovanje nad tem starim, gigantskim narodom Rimljanov," je pripomnil Zdravko. "Kakšne nemogoče možnosti so izvrševali. In če se pomisli, da niso imeli na razpolago parobrodov, ne dinamita, ne strojev za vrtnje in lomljenje skal . . . nego so delali samo z železnim orodjem, nekakimi drogovi . . ."

"In le poglejte dobro," je opozoril Tein spremljevalec, kako so s temi drogovi vsakli v stene galerije po 2 metra široke. Ob krajih so izdoblili tisočero stirioglatih lukenj, v katere so vstidavali močna bruna, pokrili

jih z deskami in s tem še povečali širino ceste!"

Tea je rekla:

"Ta rimska cesta, kakor se vidi, je bila polovica po izsekanih galerijah, a druga polovica pa, iz neke vrste lesenega mostu, ki je visel nad vodo! In to v dolžino nekoliko ur?"

"Saj se še sedaj vidi, le pogledite," je rekel Tein spremljevalec. "Te izklesane galerije v steni, ki služijo sedaj kot steza brodarjem, ki proti toku vlečejo ladje. In razločuje se tudi luknje, dve vrsti, vidite, od katerih večje so bile za bruna, a manjše pod njimi pa zato, da so se podpirala bruna."

Trajanova cesta skozi klanec je bila dolga 15 nemških milj. A povsod, kjer se je obala širila, in kjer je lahko imela cesta zvezo z okoličjo, so bile utrjene vojaške stražnice.

"Sečenjva cesta, ki jo vidite tam na drugi strani obale," je pokazal Tein spremljevalec, "vodi od Bazjaša čez Oršavo. Teče neprestano ob obali a na ozkih in skalovitih krajih, kakor v Kazanu, je izsekana v steno, ali narejena s stebri. Visi, rekel bi, skoraj neprestano nad vodo, zato je tudi ograjena. Delal jo je inženir Vašarbelji 1837-40., a to na predlog grofa Sečenjija, zato nosi tudi njegovo ime."

Tudi Sečenjva cesta je veliko ustvarjanje človeških rok. Preko mnogih vijaduktov, sko-

zi raznovrstne galerije, v skalo vsekane, skozi predore, pod skalovitimi velikani, ki vise nad glavo, se ta cesta vije v raznovrstnih oblikah, ter pri vsaki krivini kaže nove, pestre slike. Po drzovitosti izvedbe tekmuje z rimsko cesto . . .

Inženirju Sečenjiju je Donavsko parobrodno društvo vzdalo v Kazanu lepo spominsko ploščo z napisom, posnemajoč "Trajanovo ploščo", katero so na jugoslovenski strani vzdali svojemu imperatoru rimski legionarji, slaveč tako njegovo ime . . .

Pri neki krivulji, ko smo pluli iz Dolenjega klanca, nasproti mestu Ogradina, smo nenadoma zagledali na steni jugoslovanke obale zgodovinsko znamenitost, Trajanovo ploščo, ki že 18 stoletij oznanjuje slavo in veličino Rimljanov in slavo njihovega imperatorja Nerve Trajana.

Plošča, vzdana v skalo, a okrog nje veliki kameniti okvir, katerega ob strani držita dva krilata genija, a jo podpira sklonjena, herkulejska postava človeka, nosi ostro izklesan napis:

"Imp. Caesar Divi Nervae F. Nerva Trajanus Aug. Germ. Pontif. Maximus Trib. Pot. IIII. Pater Patriae con. IIII. MDCCLXVI. — — — — — Don — — — — — bus Sup — — — — —"

Zadnji dve vrsti sta poškodovani in se danes več ne morete čitati. Vendar je Tein spremljevalec rekel, da je stalo:

MDCCLXVI. — — — — — Don — — — — — bus Sup — — — — —"

Tea je gledala svojega spremljevalca, ki je izgovarjal latinske besede, kakor Rimljan in reka:

"A po našem, kako?"

"Po našem!"

In je prestavil:

"Imperator Cezar, božanstvenega Nerve sin. Nerva Trajan, Avgust Germanik, vrhovni duhovnik, narodni zastopnik četrtič, oče domovine, konzul četrtič, premagavši planinke in donavske stene, je zgradil to cesto."

"Vidimo Oršavo," je rekla Tea, in si nadela roko na oči.

"To se pravi," je rekel njen spremljevalec, da plovemo iz Dolenjega klanca. In tam, na jugoslovenski strani je Tekija. Majhno mestce. Tu je na mučeniškem kolu izdihnil slavni Koča a 60 svojimi tovariši, ki so jih Turki obkolili na Kočnem bregu" pri Dobri in jih, po strašnem boju, zvezane odveli v Tekijo in nataknil žive na kole . . .

Nasproti Tekiji je večje rumunsko mestce, Oršava, ki se imenuje še posebej "Stara Oršava" v razloček od "Nove Oršave", nekdanjega znanega otoka: Adakale imenovanega.

Tu se izliva v Donavo reka Cerne. Z juga, z druge strani reke Cerne, se dviga hrib Alion, ki se opira v samo Donavo. A

pod tem bregom, na Donavi, je otok Adakale s svojim gradom.

Zgodovina Oršave sega za dvestisoč let nazaj. Je to najglavnejša točka Dolenje Donave, in je od pamtiveka kraj, okrog katerega so vihrale ljute bitke. Tu so lomili kopja stari narodi, Daki in Rimljani, tu je z Donave kakor z bregov Karpatskih prodiral plaz azijskih barbarov, tu so se bojevali Slovence, Grki, Bolgari, Madjari, Nemci, Srbi in Turki . . .

Parobrod je plul dalje. Godba je igrala veselo koračnico in akordi so poljubljali pozdravljajoče z obale.

Tein spremljevalec je pokazal z roko na nekako kapelico, ne daleč od mosta na reki Ceri, na koncu lepe, dolge aleje z visokim in vitkim drevjesjem.

"Ali veste, kaj je to?"

Tea je gledala, se nasmehnila in rekla:

"Po sliki poznam. Učili smo se. To je ogrska "Kronkapela". Sezidana je na kraju, kjer je Košut 1849. leta, ko je propadla madjarska revolucija, zakopal krono in kronske insignije Sv. Štefana preden je zbežal pod turško oblast."

"Dobro, gospodična Tea . . . Vidim, da vas je ta zgodovina zanimala."

"Kaj bi ne! . . . Saj je s tem Košut potresel hababursko moč, čeprav se zaenkrat ni obneslo, kar je nameraval."

"Po veliki krivdi carja Aleksandra ruskega, bana Jelačića in srbskega vojskovođe Stevana-Petrovič-Kričanina," je dodal Tein spremljevalec . . . "A sezidal je kapelico avstroogerski cesar, Habsburčan Franc Jožef I., kakor pravijo, na svoje stroške kot v spomin, da so našli krono (1853. l.) V sredini kapelice je vdolbina, kakor nekaj studenec, obdana s pisanim marmorjem. V dolbini je marmorni kamen v velikosti zabojskega, v katerem je bila zavita krona. Na njem je vdolbena, kot relief, krona z insignijami."

"To je pa otok in obzidje mesta "Ada-kale", je rekel eden iz sopotnikov in nastvil daljnogled na oči.

Radovedni smo se vsi ozrli nanj. Nekoč je bil zelo močno in važno mesto, ki je v zgodovini igralo važno vlogo. Dobro zidani stolpi, ki se še sedaj ne kako samozavestno ogledujejo v donavski površini; spominja na krvavo ulogo, ki so jo imeli. Ogenj in smrt so sipali na neprijatelje. Refleksi, mestno zidovje, stolpi, kazamati, sahat — stolp in čeanati vhod so še povečavali mrko sliko te trdnjave . . . Do l. 1912. je bil otok ne pod turško ne pod avstrijsko vlado. V svetovni vojni je bilo tu usmrčenih mnogo življenj."

Godba je zaigrala turški pozdrav . . .

Ta otok je bil nekoč najvažnejša strateška točka na Dolenji Donavi in lastniki tega o-

toka so lahko bili vsak čas gospodarji donavskega prometa.

Ko so v revoluciji l. 1804. turške dahije pobegnile iz Beograda v Adakale, je bil poslan vojvoda Milenko, da prinese srbski vojski njihove glave. V aporazumu s poveljstvom v Adakale, je Milenko s svojimi obkolil hišo, v kateri so bile dahije. Pobil jih je, in glave prinesel na Vračar, kjer je bil Karadjordje s svojo vojsko . . .

Že od Ada-kale smo videli zadnji, in najvažnejši del donavske struge, del, ki je vsemu svetu poznan pod imenom "Zelezna vrata," ali, kakor tukaj pravijo "Veliki Džerdap" in ki je eden od največjih in najstrašnejših ovih za plovo po Dolenji Donavi.

Jugoslovenska obala je nizka, prilično široka, romunska pa hribovita z dokaj strmo obalo. Hribi so poraščeni z gozdovi.

Tu je Donava najpreje široka 900 metrov, a pri kraju Džerdapa pa se zoži na 560 metrov.

Džerdap ali Zelezna vrata tvorijo mnogoštevilne in podvodne in nadvodne stene, kamnite plitvine in grebeni, s katerimi je prenapolnjeno dno Donave. Pri majhni vodi je to cela gora skal in rtov, med katerimi se suče množina donavske vode, udarjajoč bučno ob nje in deleč se v mnoge rokave. V času suše je nad vodo toliko skalnatih klad, da bi spreten športnik lahko po njih prišel s suho nogo z ene obale na drugo.

(Dalje prihodnj.)

SLOVENSKA NARODNA PODPORA JEDNOTA

Izdaja svoje publikacije in še posebno list Prosveta za koristi, ter potrebno agitacijo svojih društev in članstva in za propagando svojih idej. Nikakor pa ne za propagando drugih podpornih organizacij. Vsaka organizacija ima običajno svoje glasilo. Torej agitatorični dopisi in naznanila drugih podpornih organizacij in njih društev naj se ne pošiljajo listu Prosveta.

NAROČNIKI, POZOR!

Znamenje (Dec. 31. 1933) pomeni, da vam je naročnina potekla te dan. Ponovite jo pravočasno, da vam lista ne ustavi. Ako lista ne prejmeta, je mogoče vstavljati, kar ni bil plačan. Ako je vaš list plačan in ga ne prejmete, je mogoče vstavljati volod napučenega naslova, pišite nam dopisnico in navedite stari in novi naslov.

Naši gostoprijemci so vsi društveni tajniki in drugi zastopniki, pri katerih lahko plačate naročnino. Naročnina za celo leto je 30.00 in za pol leta 15.00. Član SNTJ doplačuje 5.00 za leto, za pol leta 2.50. Za mesto Chicago in Cleveo za leto 27.50, za pol leta 13.75, za član 25.00. Za Evrope stane za pol leta 24.00, za vse leto pa 48.00. Tekuči stane za Evrope 11.75. Član doplačuje samo 11.00 za poštnino. Naročnina lahko tudi enkrat plačate na enkrat.

Upravništvo "PROSVETA" 2857 S. Leavdale Ave., Chicago